

A franciaországi magyar emigráció politikai változásai a negyvenes években

A nyugati, illetve a franciaországi magyar emigrációt sokan úgy tekintik, mint-ha csak a száműzöttek emigrációja lenne. Ugyanis sokan azt gondolják, hogy a két világháború között baloldali, gyakran kommunista, a „fehér terror” által üldözött emigránsok telepedtek le Franciaországban, 1945 után pedig kommunistaellenes emigránsok – jobboldali 1945-től, mérsékelt 1947-től, valamint értelmiségi, gyakran baloldali emigránsok 1956-tól.¹

Egyértelműen nagy volt a száműzöttek, tehát a politikai okok miatt emigrált személyek szerepe és a befolyása a franciaországi magyar emigrációban, ugyanis ők tették a legtöbb erőfeszítést az egész emigráció politikai és egyesületi életének megszervezéséért, a mindenkori magyar kormány elleni küzdelem jegyében. De az egész franciaországi emigráció politikai és egyesületi életének kutatása azt mutatja, hogy – legalábbis 1956-ig – a magyar kormány elleni szervezeteknek nem volt kizárólagos befolyása a magyar kolóniában, tehát nem volt politikai monopóliuma. Ugyanis a húszas évektől 1956-ig egymás mellett létezett egy jobboldali, kommunistaellenes és egy kommunista emigráció Franciaországban, valamint egy – igaz, a húszas évek végétől nem nagy befolyással rendelkező – szociáldemokrata emigrá-

¹ Ráadásul a nyugati, illetve franciaországi magyar emigrációról szóló kutatási fő művek főleg egy táborról szóltak: arról a táborról, amely külföldön a magyar kormány ellen küzdött. Ezek a művek a következők: PÉCSI Anna: *Magyarok a franciaországi forradalmi munkásmozgalomban 1920-1945*. Budapest, Kossuth, 1982.; BORBÁNDI Gyula: *A magyar emigráció életrajza 1945-1985*. Bern, Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem kiadása, 1985.; DUFOIX Stéphane: *Exil et politique. Éléments pour une sociologie de la politique en émigration: l'exemple des Hongrois, des Polonais et des Tchécoslovaques en France de 1945 à nos jours* (Száműzetés és politika. Adalékok az emigrációban való politikai tevékenység szociológiájához: a magyarok, a lengyelek és a csehszlovákok Franciaországban 1945-től a napjainkig). PhD (politikai szociológia), Párizs, Université Paris 1, 1997, rövidített kiadás: DUFOIX Stéphane: *Politiques d'exil* (A száműzetés politikai tevékenységei). Párizs, PUF, 2002.

ció. Ebben az időszakban tehát különböző politikai szervezetek működtek és kemény küzdelem folyt közöttük.² Mint ismert, a politikai élet nagyon fontos volt a magyar emigránsok számára, tekintettel arra, hogy nagyon nagy volt a politikai különbség és az ellentét a különböző politikai irányzatok között, illetve a mindenkori magyar kormány által támogatott egyesületek, intézmények, szervezetek és a mindenkori magyar kormány elleni küzdelem szervezői között.

Látható tehát, hogy az emigráció nem volt egységes: többirányú politikai és egyesületi életről van szó. Ebben a sokszínű politikai életben melyik volt a legerősebb, legbefolyásosabb, legnépszerűbb politikai irányzat?

A két világháború között, illetve a húszas évek elejétől nagyon erősek és befolyásosak voltak a franciaországi magyar kommunista szervezetek, különösen a magyar kommunista szakszervezeti szekciók, amelyeknek a taglétszáma nagy volt Párizsban és Párizs külvárosában, az észak-franciaországi bányavidéken, valamint több más megyében, köztük Isère-ben és Algériában. Minden forrás azt mutatja, hogy a magyar gazdasági emigránsok között a legnépszerűbbek a kommunisták voltak.³ A szociáldemokraták csak a húszas években tudtak erős szervezetet létrehozni, amikor a magyar munkások között népszerű Károlyi Mihály segítette őket. Amikor azonban a húszas évek második felében Károlyi a kommunistákhoz közeledett, valamint a kommunista tábort segítette, meggyengült mozgalmuk. Abban az időszakban a magyar kormány által támogatott szervezetek erősen küzdöttek a kommunizmus ellen. Központjuk a párizsi 15. kerületi Square de Vergennes-ben lévő, a párizsi magyar királyi követ által 1928-ban felavatott Magyar Ház volt. A Magyar Házban és a hozzá tartozó vidéki központokban – például az észak-franciaországi Roubaix-ban lévő Szent István Körben – nemcsak egyesületek voltak, hanem magyar lelkészségek is, orvosi rendelők, magyar iskolák, valamint a franciaországi magyarok társadalmi biztosításáért felelős egylet is. Ezek az intézmények azért tudtak népszerűek lenni, mert fontosak voltak azok a szolgáltatások, amelyeket a magyar kolónia tagjainak számára biztosítottak. Így ellensúlyozni tudták a kommunisták népszerűségét abban az időszakban. Tehát a két világháború között az emigráció többsége baloldali volt, de volt egy jól szervezett konzervatív tábor is.

Az ötvenes években nagyon más volt a helyzet: egyre kisebb volt a kommunista befolyás és népszerűség, ugyanis megváltozott a magyar kolónia összetétele a kétirányú migrációs hullámokat követően.

² Lásd JANICAUD Benjamin: *La vie politique et associative au sein de l'immigration hongroise en France de 1919 à 1956* (A franciaországi magyar bevándorlók politikai és egyesületi élete 1919-től 1956-ig). Szakdolgozat, Université de Nice, 2001.

³ Különösen a francia rendőrségi és prefektusi jelentések: Francia Nemzeti Levéltár (*Archives nationales*, AN), F7 fond, 13452. doboz.

E között a két helyzet között a negyvenes évek az átmeneti időszakot képviselte. Ebben az időszakban döntő változások történtek a franciaországi magyar emigráció struktúrájában. Hogyan fejlődött a magyar kolónia többségének a politikai beállítottsága? Ezt a beállítottságot és ezeket a változásokat hogyan befolyásolták a jelentős belpolitikai – magyarországi és franciaországi – és világpolitikai események és változások, vagyis a háború, a német megszállás Franciaországban, a koalíciós kormányok megalakulása mindkét országban, majd a 1947-es szakítás és a hidegháború létrehozása – valamint ezekhez a rendkívül fontos eseményekhez és változásokhoz tartozó migrációs hullámok? Ezt 1940-tól, a franciaországi német megszállás kezdetétől, 1949-ig a Magyar Népköztársaság létrehozásáig és a franciaországi fő kommunista egyesületi szövetség betiltásáig tanulmányozzuk, vagyis az egész átmeneti időszakban.

Megszállás alatt (1940–1944)

A második világháború kezdete rendkívül nagy összeomlásnak minősült a franciaországi magyar kolónia számára. Ez elsősorban a kolónia létszámán volt érezhető: míg a húszas évek második felében a kolónia az akkori magyar követség becslései szerint kb. 40 000 fős lehetett, a háború kezdete nehezen megbecsülhető számú hazatérést okozott, ezért a negyvenes évek első felében a franciaországi magyarság valószínű létszáma csupán több ezer fő volt. A kolónia egyesületi struktúrája is felbomlott az események miatt. Így sok olyan magyar, aki tagja vagy szimpatizánsa volt egy baloldali szervezetnek, önkéntesként jelentkezett a francia hadseregbe. A Károlyi Mihály-féle Franciabarát Magyarok Egyesülete befolyásolta a magyarokat abban, hogy ne Magyarország, hanem Franciaország mellett vegyenek részt a háborús küzdelemben: Pécsi Anna magyar történész szerint kb. 3000 magyar lett így önkéntes a francia hadseregben.⁴ Így ezeknek a személyeknek nem állt módjában részt venni a kolóniában való esetleges politikai és egyesületi életben. A kolóniában élő izraelita vallású magyarok közül sokakat deportáltak,⁵ bár erről pontos adatok nemigen találhatók. Az egyesületi élet maga is összeomlott, ugyanis a megszállás alatt egyáltalán nem engedélyezték az egyesületek működését, ezért 1940 után az engedéllyel működő szervezetek egyedül a Magyar Királyi Főkonzulátus védnöksége alatt működő intézmények voltak, de nem egyesületekként, hanem jótékonyági és vallási intézményekként funkcionáltak.

⁴ PÉCSI Anna: *i. m.*, 252. o.

⁵ STARK Hélène: *Mémoires d'une juive hongroise, 1940-1945* (Egy magyar zsidó nő emlékiratai 1940–1945). Toulouse, Privat, 1981.

Mivel ezek a kommunistaellenes, a magyar kormány által létrehozott intézmények az egyedüli akkor hivatalosan működő franciaországi magyar szervezetek voltak, nagy volt a felelőségük a magyar kolónia tagjai felé, akiknek számára nagyon fontosak voltak a szolgáltatások egy olyan kolóniában, amely tagjainak többsége gazdasági emigráns volt, azaz munkások, és sokan köztük nem beszéltek franciául, különösen a nők, például az észak-franciaországi bányavidéki magyar kolóniákban. Ezeknek a magyaroknak igen nagy szükségük volt egy működő magyar szervezetre ahhoz, hogy segítséget tudjanak kapni a mindennapi ügyek intézésében.

Ezt a segítséget a magyar konzervatív szervezetek adták, bár ezek is nehéz helyzetbe kerültek. Jelentősen csökkent tevékenységük a megszállás előtti tevékenységhez képest, így például a Franciaországban működő „szociális nővérek” létszáma erősen lecsökkent, több intézmény megszűnt, például az 1925-ben létrehozott észak-franciaországi Református Misszió, valamint – egyértelmű okok miatt – a Magyar Házban működő Izraelita Iroda is. 1940-től csupán a párizsi Magyar Ház és az észak-franciaországi Katolikus Misszió maradt fenn.⁶

Tekintettel arra, hogy milyenek voltak a megszállási körülmények, viszonylag hatékonyan tudtak működni ezek az intézmények. Például a párizsi magyar iskola diákjainak létszáma kb. 80 főre tehető a megszállás időszakában, azaz kb. annyira, mint a háború előtti időszakban,⁷ ez az iskola nagy segítségnek számított a szülők számára. Azt is meg kell említeni, hogy a párizsi magyar iskola tanítónői ezekben a nehéz években rendszeresen tudtak Magyarországra vakációkat szervezni a gyerekek számára.

A kutatás alapján elmondható, hogy az ezekhez az intézményekhez tartozó személyek nem kollaboráltak. Ezt a tényt az is mutatja, hogy Uhl Antal párizsi magyar katolikus lelkész segítette a párizsi magyar zsidókat a megszállás alatti időszakban, amiért őt a német hatóságok kiutasították Franciaországból 1943 februárjában.

Említettük, hogy a két háború között nagyon nagy volt a kommunista befolyás a kolóniában. Bár, mint láttuk, változott a kolónia struktúrája, a kommunista befolyás megmaradt, de más módon, „törvényen kívül”⁸: az ellenállásban. A Franciaországban élő magyarok részt vettek a franciaországi megszállás elleni harcban. Pécsi

⁶ Magyar Országos Levéltár (MOL), különösen a K 71 fond, 55. csomó (Németh Ferenc észak-franciaországi katolikus lelkész 1943. február 15-i jelentése). Az érdeklődő a következő könyvet is elolvashatja erről a témáról: BOROVI József: *A franciaországi magyar katolikus lelkészségek története*. I. k. 1925–1945. Budapest, Szent István Társulat, 2000.

⁷ MOL, K 71 fond, 133. csomó: a háború alatti időszakban Párizsban működő „szociális nővérek” jelentései.

⁸ PAPP Lajos: *Törvényen kívül*. Budapest, Kossuth, 1973.

Anna szerint kb. 1000 magyar vett részt az ellenállásban,⁹ ami az akkori franciaországi magyarság létszámához képest viszonylag sok. Mindenesetre a párizsi Magyar Ház épületében (a jelenlegi magyar nagykövetség épületében) található, Franciaországért meghalt magyarok emléktábláján 123 név olvasható.¹⁰

A magyarok két módon vettek részt az ellenállásban.¹¹ Egyrészt olyan ellenállási csoportokat alkottak, amelyek teljesen magyarok voltak. Így 1940 szeptemberétől a magyarok háromfős csoportokba szerveződtek. Valószínűleg 25 ilyen csoport volt 1941 végén, 50 1942-ben és 70 1943-ban Szajna (azaz Párizs és külvárosa) megyében. Pas-de-Calais (az észak-franciaországi bányavidék) megyében minden bányavárosban működtek aktív csoportok.¹² Főleg szabotázsokat kezdeményeztek és „TA”-munkát végeztek (*Travail parmi les Allemands*), azaz propagandamunkát a német katonák között (pl. röpcédulák készítése). Ezek a magyar csoportok kapcsolatot tartottak a kommunista irányítású MOI-val¹³, azzal a szervezettel, amely a külföldieket beszervezte az ellenállásba. A franciaországi magyar ellenállásnak az egyik eredménye a Magyar Függetlenségi Mozgalom (MFM) létrehozása volt. Ezt a kommunista irányítású szervezetet 1943-ban alapították földalatti mozgalomként és ettől kezdve az MFM irányította az összes ellenállási magyar csoportot, az MOI együttműködésével.

A magyar csoportokon kívül nagy volt a magyaroknak a szerepe az MOI-ben, azaz a többnemzetiségű külföldiek csoportjaiban. Például a legismertebb MOI-csoport a Manouchian-csoport volt (az örmény származású Manouchian által irányított ellenállási csapat), azért, mert a hatóságok egy közismert „vörös plakát”-ot készítettek róla. Ugyanis nemcsak a kommunista külföldieknek a csoportja volt, de sok zsidó származású ember is tartozott hozzá, és ahelyett, hogy az ellenállókat

⁹ PÉCSI Anna: „Les Hongrois, 1933-1945” (Magyarok 1933–1945). In: *Réfugiés et immigrés d'Europe centrale dans le mouvement antifasciste et la Résistance en France (1933-1945)* (Közép-európai menekültek és bevándorlók a franciaországi antifasiszta mozgalomban és ellenállásban 1933–1934). Actes du colloque international (17-18 octobre 1986) (A 1986. október 17–18-i nemzetközi konferencia előadásainak kiadványa). Paris, Institut d'Histoire du Temps présent – Université Paris VIII, 1986. L. ugyancsak: LAZAR André (Bajomi Lázár Endre): *Hongrois de la Résistance (Az Ellenállásban résztvevő magyarok)*. Paris, Éditions du Bateau-Ivre, d. n. (valószínűleg 1945).

¹⁰ Hálás köszönetemet fejezem ki a Magyar Köztársaság Nagykövetsége számára, hogy engedélyezte az épület dísztermébe való belépésemet, valamint az emléktábla lefényképezését.

¹¹ Budapesten több forrás található a franciaországi magyar ellenállásról. Politikatörténeti Intézet (PI), 682. fond, 11. dosszié (háború utáni jelentések az ellenállásról, névsorok, személyes életrajzvázlatok); 500. fond (emlékiratok).

¹² Pécsi: „Les Hongrois”, i. m.

¹³ MOI: *Main d'œuvre immigrée*, bevándorolt munkaerő.

„egyszerűen” kivégezték volna (ami általában a gyakorlat volt), egy nagy pert szerveztek, azzal a propagandacéllal, hogy az idegengyűlölő, sokszor „hagyományos módon” antiszemita beállítottságú franciák ne szimpatizáljanak az ellenállással. A 21 Manouchian-csoporthoz tartozó kivégzett személy közül három magyar volt: Boczor József, Elek Tamás és Békés-Glasz Imre.¹⁴ Azt is meg kell említeni, hogy 1942-től volt magyar tagja az MOI nemzeti vezetőségnek: Mód Péter.

Dél-Franciaországban a magyarok ellenállásban való részvétele a MOI keretében történt, különösen Grenoble és Lyon körzeteiben, míg Észak-Franciaországban, a németek által közvetlenül adminisztrált katonai zónában a specifikusan magyar csoportok keretei között.¹⁵

Összességében a magyar ellenállás főleg kommunista szervezetekkel működött, és ennek az ellenállásnak a legtöbb tagja vagy kommunista, vagy kommunista-szimpatizáns volt. Bár egyértelműen több más beállítottságú magyar személy is részt vett az ellenállásban, a szervezést valószínűleg a kommunisták végezték. Ez a tény népszerűséget és befolyást szerzett a kommunista szervezetek számára, ami különösen a felszabaduláskor volt érezhető.

A felszabadult Franciaországban egy új Magyarországgal szemben

A kommunista befolyás igen nagy volt a franciaországi magyar kolóniában a felszabadulást követő időszakban. A kommunista párt imázsa kedvezően változott a kommunisták ellenállásban való szerepe miatt az egész francia társadalomban, valamint a magyar kolóniában is, sőt a magyar kolóniában, mint láttuk, majdnem kizárólagos volt a kommunisták ellenállási szerepe, úgyhogy a felszabadulás utáni kommunista befolyás nagyon erős volt. Ráadásul általánosan megállapítható, hogy azért is volt nagy a kommunista befolyás, mert a kommunista ellenálló szervezetek hatalmukba kerítették a hatalommal kapcsolatban álló helyiségeket és intézményeket. Ez a magyar kolónia esetében is így történt.

Így a Magyar Függetlenségi Mozgalom hatalmába kerítette a magyar intézményeket, vagyis a párizsi Magyar Házat. Amikor Párizs fölszabadult, egy MFM-es csoport elfoglalta a Magyar Házat 1944. augusztus 21-én, majd a Ház az MFM székháza lett. Így az az épület, amely Horthy magyar kormányzó „rezsim”-jét

¹⁴ PI, 682. fond, 11., 12. és 13. dosszié.

¹⁵ A magyar ellenállók tevékenységét Pécsi Anna a következő cikkben részletesen foglalja össze: PÉCSI Anna: Magyar antifasiszták a francia és a belga ellenállási mozgalomban. In: GAZSI József – PINTÉR István (szerk.): *Fegyverrel a fasizmus ellen. Tanulmányok a magyar ellenállás és a partizánharcok történetéből*. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1968. L. ugyancsak Pécsi: *Magyarok, i. m.* a 255. és következő lapokon.

szimbolizálta Párizsban – pl. a kormányzó szobra az épület bejáratánál állt –, a kommunisták irányítása alá került. Ettől függetlenül annál is inkább nagy lett az MFM befolyása, mert az akkori párizsi magyar királyi főkonzul, Binder-Kotrba Károly, aki egyébként a húszas évek végétől a Magyar Házban székelő konzervatív intézményeknek az ügyeit irányította, elismerte az MFM-t az akkori budapesti magyar kormány helyett, és azért is, mert 1945-ben, Magyarország új politikai rendszerében Bölöni György író, az MFM elnöke nemzetgyűlési képviselő lett.

1945-ben nagy volt az MFM-nek a befolyása az egész franciaországi magyar kolóniában. Az MFM egy 1945. áprilisában készült belső dokumentumából¹⁶ tudható, hogy a mozgalomnak a tagsága hol volt aktív és mekkora volt a létszáma. A Szajna megyei (azaz a párizsi és külvárosi) MFM-tagság 1174 fős. MFM-szekciókat hoztak létre a következő helyeken: Grenoble-ban, Toulouse-ban, Lyon-ban, Marseille-ben, Clermont-Ferrand-ban, Roubaix-ban, Nizzában, Nevers-ben, valamint három szekció működött az északi bányavidéki Pas-de-Calais megyében. Ettől függetlenül működött Algírban egy 130 fős kommunista szimpatizánsú egyesület, a Franciabarát Magyarok Egyesülete.¹⁷ A párizsi rendőrségi prefektúra jelentése szerint 1945-ben Franciaország egész területén az MFM egész tagságának létszáma kb. 2500 fő volt.¹⁸ Fontos megemlíteni azt is, hogy az MFM lapja, a *Magyar Szemle* című hetilap akkori példányszáma 2000 körül mozgott. Így a nagyon különböző források körülbelül ugyanazt az MFM-befolyást mutatják 1945-ben. Ezen források alapján elmondható, hogy 1945-ben szinte egyesületi monopóliuma volt az MFM-nek, hiszen a kolónia akkori létszáma viszonylag kicsi volt, valószínűleg csak pár ezer fő.

Az MFM befolyásának csúcspontja 1945-re tehető. Ezután a befolyása nem nőtt; a taglétszáma viszont valószínűleg csökkent, noha annak jelentősége nem volt nagy,¹⁹ pozíciója pedig inkább stabil maradt.

Ezt a következtetést paradoxnak tekinthetnénk, hiszen úgy gondolhattuk, hogy már 1945-től az egész kolónia struktúrája megváltozott. Így 1945-től, Magyarország politikai rendszerének a változását követően, kétirányú migrációs hullámok indultak el. Egyrészt a franciaországi magyarok közül többek úgy döntöttek, haza-

¹⁶ MOL, K 708 fond, 9. csomó. E levéltári egységben az MFM levéltári okmányok találhatóak.

¹⁷ Erről az egyesületről lásd fent. Ezt a Károlyi Mihály és Bölöni György által 1938-ban alapított egyesületet 1940-ban feloszlatták, csak Algériában működött tovább.

¹⁸ AN, Centre des archives contemporaines (CAC), 19870799. csatolás, A33. doboz, 440. anyag.

¹⁹ MOL, K 708 fond, 9. csomó (MFM dokumentumai). MOL, KÜM fond, XIX-J-1-k, 20/b tétel (a párizsi magyar követség jelentései). AN, CAC, 19870799. csatolás, A33. doboz, 40. anyag (a párizsi rendőrségi prefektúra 1948. június 4-i jelentése a Szajna megyei magyar kolóniáról).

térnek: leginkább politikai emigránsok voltak, de voltak köztük olyanok is, akik 1945-ben, 1946-ban meg voltak győződve arról, hogy Magyarországon már létrejött a demokratikus rendszer. A hazatérésért élénken kampányolt az MFM; a migrációk 1945 végén és 1946-ban mentek végbe.²⁰ Másrészt jobboldali, Magyarországról 1945-ben emigrált személyek érkeztek Franciaországba ebben az időszakban.²¹ Ennek megfelelően változás történt a franciaországi magyar emigráció összetételében, különösen 1945-ben: az év végétől kevesebb baloldali és több jobboldali magyar élt Franciaországban.

Kérdés tehát, hogy bár változott az emigráció, miért nem változott a magyar emigráció egyesületi struktúrája? Tény, hogy 1945 után sem volt magyar egyesület az MFM-en kívül. Az, hogy a Magyar Ház az MFM székhelye lett, csapásnak számított a konzervatív tábor számára. Ugyanis így megfelelő egyesületi szerkezet nélkül maradt ez a tábor. Amikor jobboldali emigránsok érkeztek Franciaországba, nem találtak egyesületi szerkezetet. Ezekben az években az egyedüli intézmények, amelyek szembeszálltak az MFM-mel, és amelyek a konzervatív beállítottságot képviselték, a vallási missziók voltak: a Szalay Jeromos atya által irányított párizsi Katolikus Misszió, a Németh Ferenc atya által irányított északi Katolikus Misszió, valamint a Kulifay Imre lelkész által irányított párizsi Református Misszió. A missziók fontos szerepet játszottak az újonnan érkező emigránsok ellátásában. Ezekben az években a missziók még a húszas években működő rendszerben éltek, azaz a követség és a magyar kormány védnöksége alatt, így a lelkészeket a magyar kormány fizette. Párizsban a missziók még a Magyar Házban működtek, ugyanakkor egyre feszültebb, konfliktusokkal terhes légkörben. A lelkészek közül a legaktívabb és a legkommunistaellenesebb Szalay Jeromos atya volt. Szalayt háromszor hívták vissza Magyarországra.²² A magyar külügyminisztérium hozta meg ezt a döntést 1944-ben az akkori magyar királyi főkonzul kezdeményezésére, majd 1946-ban és 1947-ben az MFM vezetősége, különösen Bölöni György kezdeményezésére, a párizsi magyar követség támogatásával. Szalay ezt mindig visszautasította. Mivel a francia egyház azt támogatta, hogy Szalay maradjon, ő a párizsi érsek jurisdikciója alá vetette magát. A magyar hatóságok Uhl Antallal szerették volna Szalayt helyettesíteni, a volt lille-i, majd párizsi lelkésszel, akit 1943-ban

²⁰ Pécsi: *Magyarok, i. m.* a 287. és következő lapokon. PÉCSI Anna – KOMJÁT Irén: *A szabadság vándorai. Magyar antifasiszták Franciaországban 1934–1944.* Budapest, Kosuth, 1973.

²¹ Erről a témáról lásd Borbándi: *i. m.* A szerző két hullámot különböztet meg: a jobboldali 1945-ös hullámot és a mérsékelt 1947-es hullámot. L. 28. jegyzet.

²² A Párizsi Érsekség Levéltára, Szalay atya memoranduma (d. n.).

kiutasítottak a németek Franciaországból. A személycsere nem történt meg.²³ Szalayt ezt követően 1947-ben kiutasították a Magyar Házból, így a katolikus misszióknak máshol kellett helyett találnia.²⁴

Szalay atya attól kezdve, hogy bejutott az MFM a Magyar Házba, élésen bírálta az MFM-et és a kommunizmust, különösen a *Párisi Katolikus Tudósító* című havilapban. A kommunisták viszont, köztük leginkább Bölöni György, azzal bírálták Szalayt, hogy az ellenállás ellen propagandát folytatott. Tehát mint ahogy Magyarországon az 1945 és 1947 közötti időszakban a fő kommunistaelenes és konzervatív erő a Mindszenty által irányított egyház volt, a franciaországi magyar kolóniában a lelkeszségek az új magyar politikai rendszert ellenzőket képviselték.

Az 1945–47 közötti időszak átmeneti. A kutatás azt bizonyítja, hogy a világháború és a hidegháború közötti időszakban nem változott jelentősen a franciaországi magyar emigráció egyesületi struktúrája.

A hidegháborúban (1947–49)

1947-től a helyzet megváltozott, főleg azért, mert ettől az évtől megkezdődött a hidegháború, azaz a kommunista és nem kommunista pártok közötti kompromisszumok és koalíciós megállapodások már nem voltak aktuálisak, sem Franciaországban, sem Magyarországon. Ezt követően több döntő változás történt.

Legelőször is a magyar mérsékelt erökhöz tartozó vagy velük szimpatizáló személyek közül többek elhagyták Magyarországot.²⁵ Azonkívül a Franciaországba való magyar bevándorlás nagy volt. Különbözö politikai erökhöz tartozó személyek érkeztek: összességében becslések szerint kb. 8000 fő vándorolt be Franciaországba abban az időszakban.²⁶ Megállapítható tehát, hogy 1947-től a franciaországi magyarság többségét kommunistaelenes emigránsok alkották.

Másfelöl a kommunisták a francia kormányozásból való kiutasítását követően a francia hatóságok harcolni kezdtek a kommunista szervezetek – köztük a magyar szervezetek – társadalmi befolyása ellen.

²³ Meglepo módon ez végül is adminisztratív okok miatt nem történt meg, ugyanis a sásdi rendörkapitányság visszautasította Uhl Antal útlevélkérelmét. MOL, XIX-J-1-k, 38. doboz, 20/g tétel, a sásdi rendörkapitányság 1948. február 16-i levele.

²⁴ A mérsékeltabb Kulifay Imre református lelkészt 1948-ban utasították ki a Magyar Házból.

²⁵ Borbándi: *i. m.* a 78. és következő lapokon.

²⁶ Erröl l. a 28. jegyzetet.

A kommunistaellenes magyar emigrációval kapcsolatban elmondható, hogy 1947-től életerős politikai és egyesületi tevékenységet alakítottak ki. Ez a megállapítás a jobboldali és a mérsékelt emigrációra is vonatkozik.

Az 1947-ben Franciaországba bevándorolt, mérsékelt erőkhöz (főleg az FKgP-hez, de a Peyer-féle szociáldemokratákhoz is) tartozó magyarok képesek voltak arra, hogy nagyon gyorsan kialakítsanak egy szerkezetet. Így 1947 augusztusától megjelent Párizsban a *Nyugati Hirnök* című lap, Mikes Imre újságíró szerkesztésében, Auer Pál volt párizsi követ (1947-ben lemondott) és több MNB-vezetőségtag részvételével. Ez a lap magas színvonalú, befolyásos újság volt az emigrációban. Ugyanaz a csoport megalapította 1948-ban a Magyar Nemzeti Bizottságot, azaz az egész Nyugatra kiterjedő, New York-i székhelyű szervezetet, amelynek vezetőségében Auer Pál volt az egyik legfontosabb vezető. Borbándi Gyula szerint e „negyvenhetes” emigráció politikai központja 1947-től Párizs volt.²⁷ Az MNB azonban nem vonzotta a tagok tömegét.

Az 1945-ben Magyarországról emigrált, erősen jobboldali magyarok pedig később lettek jól szervezettek,²⁸ de valószínűleg mennyiségi szempontból sikerült nekik jelentősebb mozgalmat létrehozni. Ugyanis 1948-ban megalapították egész Nyugaton, így Franciaországban is a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségét.²⁹ A szervezetet volt magyar katonák vagy csendőrök irányították, azzal a céllal, hogy Magyarországot erőszakkal felszabadítsák. Viszonylag nagy lehetett a tagság létszáma.

Ugyanabban az időszakban, amikor, mint láttuk, nőtt a konzervatív és mérsékelt erők befolyása, a kommunista tábor már védekezésre szorult. A francia hatóságok 1947-től rosszindulatúan viselkedtek a kommunista szervezetekkel szemben. Az MFM-nek meg kellett változtatnia a nevét, amely így Franciaországi Magyarok Demokratikus Egyesülete (FMDE) lett. Majd 1949 decemberében a francia belügyminisztérium több figyelmeztetés után véglegesen betiltotta az FMDE-t³⁰ az

²⁷ Borbándi: *i. m.* 193. oldal.

²⁸ Valószínűleg azért is lettek később szervezve, mert a Magyarországról való emigrációjuk dátuma (1945) nem mindig azonos a Franciaországba való bevándorlásuk dátumával. Ugyanis ezek között az emigránsok között voltak, akik elsősorban Ausztria és Németország felé emigráltak, majd később (1946-ban, 1947-ben vagy 1948-ban) eljutottak Franciaországba. Erről lásd Borbándi: *i. m.* a 64. és következő lapokon.

²⁹ Ezt a mozgalmat csak 1952 márciusában jelentették be a rendőrségnél, *Association des anciens combattants hongrois* (Volt Magyar Frontharcosok Egyesülete) néven. Működését 1952 októberében engedélyezték. De már a negyvenes évek végén aktív volt: például a Tourcoingban, nagy valószínűséggel a Németh Ferenc katolikus lelkész szerkesztésében megjelenő *Magyar Híradó* 1949. december 14-i számában olvasható, hogy a MHBK nem egészen egy évig működött.

³⁰ MOL, XIX-J-1-k, 37. doboz, 20/d tétel.

egyesület³¹ kommunista mozgalommal való kapcsolatai miatt,³² így, bár más módon folytatódott a kommunista tevékenység, megfelelő szervezet nélkül maradt a kommunista tábor, ami nagy csapást jelentett e mozgalom számára. A Magyar Népköztársaság létrehozása után jelentősen csökkent a franciaországi magyarságon belüli kommunista befolyás.

Már az 1947–49 közötti időszakban érezhető volt a kommunista mozgalom jelentőségének csökkenése. A mozgalom a Károlyi Mihály által irányított követségtől jelentős anyagi támogatást kapott és Károlyi személyes segítségével a mozgalom viszonylag népszerű maradt a „régii” emigránsok között, így például Károlyi több vidéki úton vett részt propagandacéllal. A követség igyekezett az antikommunista szervezetek ellen propagandát szervezni. Ahogy a két háború közötti időszakban, 1947–49 között Károlyi Mihály segítséget nyújtott ahhoz, hogy az északi bánya-vidéki munkások között jelentős maradjon a kommunista befolyás.

Éppen a hagyományos munkásterületeken maradt nagy a kommunista mozgalom népszerűsége abban az időszakban: a források szerint 1948 végén az 1549 FMDE-tag közül 334 az Isère megyében lévő, Grenoble-közeli Viscose gyárhoz (Viszkoza-művek) tartozó településen élt, több százan pedig az észak-franciaországi munkásterületeken.³³ Megállapítható tehát, hogy az akkori kommunista befolyás csak a hagyományos kommunista területeken, főleg a „régii”, gazdasági okok miatt bevándorolt munkások körében maradt nagy, máshol csökkent.

A franciaországi magyar emigráció politikai élete tehát sokszínű maradt. A száműzetés jelentősége ellenére látható, hogy a kolóniának szép számban voltak más okok miatt bevándorolt tagjai. 1945 előtt és 1947 után jelentős konzervatív tevékenység folyt, de a sok nehézség és a befolyáscsökkenés ellenére maradt egy baloldali kolónia a munkásterületeken.

Hiszen politikailag a negyvenes években, vagyis az egész átmeneti időszakban a kolónia többször jelentősen változott. A globális politikai események, a franciaországi és magyarországi politikai változások ezt erősen befolyásolták. A „hivatalos” egyesületi élet nagyon függött attól, hogy melyik táborhoz tartozott a Magyar Ház, vagyis a legstabilabb egyesületi központ Franciaországban, legalábbis 1947-ig. Ennek megfelelően egyesületi monopóliuma volt a konzervatív tábornak 1944-ig, majd az MFM-nek 1944 és 1947 között. Politikai szempontból pedig elmondható,

³¹ 1949-től a kommunista sajtó is többször be lett tiltva, ezért többször is megváltoztatták a lap nevét.

³² Ugyanis az akkori francia törvény szerint szigorúan tilos volt az engedélyezett külföldi egyesületek keretében a politizálás.

³³ MOL, XIX-J-1-k, 37. doboz, 20/b tétel. Ezek az adatok nem térnek el a francia rendőrség becsléseitől: AN, CAC, 19870799. csatolás, A33. doboz, 40. anyag, a párizsi rendőrségi prefektúra 1948. június 4-i jelentése.

hogy a megszállás idején erős és jelentős volt az ellenállási tevékenység, amelyet a kommunisták irányítottak, és hogy a felszabadulás után nagy többséggel baloldali, MFM-párti lett a magyar kolónia. Később, leginkább 1947-től azért változott politikailag a franciaországi magyarság, mert jelentősen átalakult a kolónia összetétele, hiszen új, kommunistaellenes bevándorlók érkeztek, akik, bár többen közülük már 1945-ben jöttek, 1947-től lettek befolyásosak és jól szervezettek. Az ő megjelenésük megváltoztatta az emigráció struktúráját.

Végül is a franciaországi magyar emigráció politikai változásai a globális változások befolyását mutatják. A háború és a megszállás alatti tevékenységek sok későbbi változást idéztek elő, valamint a politikai események, így a magyarországi rendszerváltás, majd később a hidegháború megkezdése, megváltoztatták az emberek (és az emigránsok) sorsát.